

A kidolgozott árkövetési eljárás azonban a gyakorlati tapasztalatok alapján hamarosan felülvizsgálatra és továbbfejlesztésre szorult. Ezért 1982—83-ban az addigi tapasztalatok felhasználásával, s azok továbbfejlesztéseként újabb részletes nemzetközi termék- és árösszehasonlító vizsgálatokat végeztünk, többek között a hazai forgalomba kerülő és a külpiaci forgalmat reprezentáló fenyőfűrészáru minőségek használati érékarányait, valamint a tölgy- és bükkfűrészáru esetében a külpaci boules és a hazai boules, s a hazai „lose” árak közötti használati értékviszonyokat jellemző szorzószámok megállapítására. Ezek aztán — az 1981—82-ben végzett alapozó vizsgálatokkal együtt — alapul szolgáltak a fatermékek termelői árának megállapítására és változtatására vonatkozó 7002/1985. (MÉM. É. 7.) MÉM. sz. irányelv kidolgozásához.

A VÁLLALATOK IRÁNYÍTÁSA ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATAIK

A gazdaságirányítás további korszerűsítése együtt jár a vállalati gazdasági önállóság szélesedésével és újabb vállalati formák kialakulásával is. Egyrészt az állami vállalatok — az irányításukat illetően — differenciálódnak és *újabb típusok* (vállalati tanács és a vállalati vezetőség irányításával működők) jönnek létre, másrészt az állami és a szövetkezeti vállalatok között (és szövetkezetek egymás között is) a gazdasági önállóságuk sérelme nélkül *társulások* kibontakozása, illetve további fejlődése történik meg. Ez utóbbinál főleg jogi személyiség *nélküli* társulás (ún. társasági forma) terjed el. A jogi személyiségű társulások növekedésének bizonyos visszaesése és a megmaradók tartalmi megerősödése után többféle gazdasági funkció ellátására válnak alkalmassá. Egészen kicsi, helyi jelentőségű kapcsolattól országosan is jelentős teljesítményig terjedhet a skálájuk.

A jogi személyiséggel rendelkező társulások közül az intenzív vállalkozási tevékenységük eredményeként újabb forma, mint például közös vállalat, illetve betéti társulás, vagy egyesülés is elterjedhet (vagyis bizonyos mértékben integrálódhatnak is).

Az egyes alapegységi formákról gazdag gyakorlati tapasztalatok, az újabb típusokat (például az állami vállalatokat) illetően pedig már konkrétabb elképzelések vannak.

Ha a gazdasági élet tényleges főszereplőivé a vállalati szervezeteket tesszük, akkor a tulajdonosi jogok gyakorlásában az eddiginél nagyobb szerepet, hatáskört kell, hogy kapjanak a vállalatok, az ott dolgozó kollektívák. A jövőben az állami vállalatoknál a hagyományos keretek mellett két új vállalatvezetési forma is bevezetésre kerül. Az egyik forma a vállalati tanáccsal, a másik pedig a választott vezetőséggel irányított állami vállalat lesz. Az új formák jobban szolgálják a vállalati gazdálkodói, vállalkozói magatartás kialakulását.

Az új állami vállalati formák

A *vállalati tanács* (vállalati parlament) irányításával működő vállalkozási alapegység elsősorban a nagy és közepes méretű állami vállalatok alapvető formája. Általános vállalatstratégiai kérdésekben a kollektíva bevonásával testületi döntés fog dominálni, viszont a folyamatos vállalati vezetésben ope-

ratívabb döntéshozatalra nyílik lehetőség. E vállalati típust az ágazati minisztérium — a Pénzügyminisztérium egyetértésével — alapítja. Az alapítást, illetve a kijelölést követően az alapító államigazgatási szerv közvetlenül nem irányítja, viszont törvényességi felügyeletet (ellenőrzést) gyakorol felette. Az ilyen vállalatok (versenyszférában működők) tényleges önállósággal, vállalkozásként működnek és a tulajdonosi funkciók jó részét is ők gyakorolják. Megszűnik a vállalati vezetők egyoldalú egzisztenciális függése az államigazgatási szervektől. Nő a vállalati vezetés testületi jellege, de a vezetők döntési szabadsága mellett fokozódik az egyszemélyi felelősség mértéke is.

A kisebb vállalatoknál a dolgozók közgyűlésén választott *vállalati vezetőséggel* működő vállalkozási alapegységek jönnek létre. Ezek esetében a tulajdonosi funkciók gyakorlásában lényegében a szövetkezetekhez hasonló öngazgatásszerű forma valósul meg. Az alapítók állami szervek, illetve állami vállalatok (pl. leányvállalat esetében). Az induló vagyont nem a kollektíva adja össze, hanem az alapító, és ha kényszerű, vagy önkéntes felszámolás következik be a vagyon — a kötelezettségek teljesítése után az alapítóra (államra) száll vissza. Törvényességi felügyeletet itt is az illetékes államigazgatási szerv gyakorolja. A vezetőség nevében az ügyvezető igazgató jár el, az operatív irányítást is ő gyakorolja. Az igazgató kiválasztása a kötelező pályázati rendszer alkalmazásával történik és kinevezése meghatározott időre szól.

A harmadik formának megmarad a *hagyományos*, az államigazgatási szerv által irányított vállalattípus.

A két, illetve három alapvető vállalattípusoknak természetesen több változata is lesz és egyes típusok is kialakulhatnak. Sőt, ezek speciális alakzatokat is életre hívhatnak.

Az élelmiszer- és fafeldolgozásban — mint ismeretes — a *többszektorúság* a jellemző és sokoldalúak a gazdasági kapcsolatok is, amelyek napjainkban igen nagy jelentőségűek. Ezért a különböző vállalkozások (például társulások, a különböző termelési rendszerek) egyrészt versenyhelyzetet hozhatnak létre az ágazat területén is, másrészt a nyersanyagtermelés (mező- és erdőgazdasági természetű által) és a feldolgozás (mezőgazdasági faanyagok) szervezesebb (lazább, erősebb) összekapcsolódása valósítható meg, amelynek nyomán a versenyképességben számottevő javulást lehetne elérni.

A vállalati *kapcsolatok* viszont ne kívülről, központilag megszabott módon alakuljanak, hanem jobbra az árutermelők érdekei alapján. De a teljesen összevont egy-egy termék piacán monopolhelyzetre szert tevő szervezet sem alkalmas a versenyszféra, az árutermelők érdekeltségének, kezdeményezésének kibontakozására. És vigyázni kell arra is, hogy ne állami támogatással „alakuljanak ki” például regionális monopóliumként működő kombinátok sem, hanem differenciált vállalati fejlődés alapján, az adott vállalatok érdekei szerint.

A vállalati kapcsolatok tehát csak akkor lehetnek igazán hatékonyak, ha azok az alapegységek, vállalatok érdekeiből választott és fenntartott együttműködést jelentenek. Ez pedig egyrészt valóságos vállalati gazdasági önállóságot, másrészt valóságos piacot, illetve valóságos piaci versenyt tételez fel, amelyhez szükséges a gyors, rugalmas alkalmazkodás képessége és lehetősége.

A mező- és erdőgazdálkodásban mint több szektorú szférában elég erős az egymásra utaltság, a vállalatok, szövetkezetek viszonylag nagy száma és viszonylagos önállóságuk (ezzel összefüggésben fejlesztési forrásaik szabadabb

felhasználása) kedvező feltételeket teremtett már eddig is a társulási törekvésekhez.

A *társulások* elterjedését mutatja, hogy 1980-ban a népgazdaságban 900 társulásból 770 mezőgazdasági, élelmiszeripari és fagazdasági vállalatok (döntően szövetkezetek) alapításából jöttek létre. 1981—82-ben is tovább növekedtek, és főleg a jogi személyiség nélküli társulás gyarapodott (ez az összes $\approx 80\%$ -a) és számszerűen a MÉM területén meghaladta az ezret. A tagsági viszonyokban (a többszörös tagságot is figyelembe véve) pedig megközelítette a tízezer főt (egy-egy ág és mgtsz átlagosan több mint hat társulásban vesz részt).

A társulások azért is nagy figyelmet érdemelnek, mert anélkül mozdítják elő a jó és hatékonyan szervezett termelést és értékesítést, hogy veszélyeztetnék a résztvevő vállalatok önállóságát. Másrészt a társulásoknak, mint a jelenlegi vállalati struktúra legmobilibb elemeinek az is sajátosságuk, hogy nem államigazgatási úton, hanem alapvetően alapegységi (mikroszféri) döntések eredményeként jönnek létre (vagy szűnnek meg). Jellemző, hogy például 1982 végéig a jogi személyként működő társulásoknál 249 létesült és 54 szűnt meg; a jogi személyiség nélküli társulási formánál pedig 1160 létesült és 263 szűnt meg. Ez utóbbinál, vagyis a jogi személyiség nélküli, ún. gazdasági *társaságnál* az eredmény felosztásra kerül a tagok között. Az alapvetően koordinációs célokra szervezett, önálló jogi személyiségű *egyesület* a tagok tartják fenn, működési költségeit saját költségeik között számolják el.

Az erdőgazdálkodási társulások

A korszerűsödő gazdaságirányítás rendszerébe beleillik ágazatunk területén is a közös érdekeltségen alapuló együttműködési gazdálkodási formaként működő erdő- és fagazdasági *tevékenységi társulás*. Az erdőgazdálkodási társulások gazdasági, társasági szerződések megkötésével keletkeztek. 1978-ban még csak 14, 1980-ban már 25, 1982-ben pedig 46 működött (kétévenkénti bontásban áttekintve).

1982-ben az *összes mgtsz-ek* (1306) közül 522 lépett társulásba. Az elmúlt év végéig a 46 társulás, amely a mgtsz-ek erdőterületének 46% -ára terjed ki már jelentősnek mondható. A mgtsz évi fakitermelésének volumene közel kétmillió m^3 körül van, amelyből az előhasználat részaránya 29% . Az erdőtelepítési öt-, az erdőfelújítási kötelezettségük hatezer ha körül van évente,

Ebben az időben a társulásokban kilenc *erdőgazdaság* és 22 mezőgazdasági *állami gazdaság* vett részt. Ezek a gazdaságok általában intenzíven segítik, — sok esetben ők a gesztorgazdaságok — a szerződésben rögzített célkitűzések megvalósítását, a munka eredményes elvégzését.

Eléggé előrehaladott az együttműködés pl. Veszprém és Győr-Sopron megyékben, ahol a mgtsz-ek közel 100% -ban részt vesznek a társulásokban. Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár, Pest, Somogy és Zala megyékben, a mgtsz-ek közel háromnegyede van bent a társulásokban. A mgtsz részvételi aránya — az országos átlag (41 — 43%) körül van — Békés, Vas, Komárom megyékben, valamivel *mérsékelt* Szolnok, Heves, Nógrád megyékben. Egyötöde körüli arányban található Tolna, Fejér megyékben és ennél kisebb arányban vesznek részt a mgtsz-ek az erdőgazdálkodási társulásokban Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén; és alig van még mgtsz-társulás Baranya és Csongrád megyékben. Az utóbbi megyékben már a szervezésben is célszerű lenne az állami erdőgazdaságok részvételét biztosítani és mindenekelőtt a kölcsönös érdekeltséget elősegíteni.

Az állami erdőgazdaságok részvétele a társulásokban egyes megyékben követésre méltó tapasztalatokkal szolgál.

Szabolcs-Szatmárban és Hajdú-Bihar megyékben, — ahol 50 ezer ha a mgtsz-ek erdőterülete; kilenc társulás és három szövetkezeti közös vállalat van. A Felsőtiszai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság (FEFAG) a társulások kétharmadában megbízással gesztorként, egyharmadában (ahol két mgtsz és egy állami gazdaság látja el azt), tagként működik közre. Szellemi és anyagi eszközeivel segíti a tagtársak (a társulásban lévők) erdőgazdálkodását és viszont is kap ilyen támogatást és ez kölcsönös előnyökön nyugszik.

Hasonló gesztori feladatot lát el a *Keszthelyi Erdőgazdálkodási Társaságban* (amelynek két megye egy részére kiterjedően hat zalai és nyolc veszprémi mgtsz tagja, mintegy 8,5 ezer ha erdővel) a Keszthelyi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság. Az V. Országos Termelőszövetkezeti Erdőgazdasági Napon elismeréssel szóltak a KEFAG munkájáról és viszont is. Bár a megye három másik társaságában, — amely kiterjedtebb hatáskörű — nem vesz részt. Pedig a tapasztalatok azt mutatják, hogy nem célszerű abból kimaradni, Igaz, ezek határán elterülő állami erdészetek tartanak fenn a mgtsz-ekkel kapcsolatot és kölcsönösen segítik egymást.

A *Sopron Környéki Fagazdasági Társulásban*, amelyben 15 mgtsz és a Soproni Állami Gazdaság is — több mint négyezer ha erdőterülettel — tagként vesznek részt a Tanulmányi Állami Erdőgazdaság gesztori feladatot lát el. E nem „laza szintű” társaság létrejöttével több mint egymillió forint fejlesztési alappal rendelkezett. A társulás fenntartásához szükséges költségeknek 51⁰/₀-át a TÁEG, mint gesztor tervezte viselni, de a 49⁰/₀ befizetésére a taggazdaságok részéről nem volt szükség, mert ezt is a TÁEG — számítását megtalálva — az elmúlt évben átvállalta.

A *többi megyékben* is vannak törekvések a különböző erdőgazdálkodók közötti együttműködés fejlesztésére. A megvalósításkor — szinte mindenütt — számos akadállyal kell megküzdeni. A gyakorlatban az a tapasztalat, hogy az együttműködésnél a *fokozatosságot célszerű* szem előtt tartani. A sokoldalú teljes együttműködés egy lépcsőben, tiszta formában ugyanis nem valósítható meg. A gyakorlatban leginkább kivitelezhető a *több lépcsőben* történő együttműködés kialakítása, megvalósítása.

Az *első lépésben* az erdészeti tevékenységek egy szektoron belüli (így mgtsz-ek) együttműködésének kialakításával — az ún. gazdasági társulások létrehozása útján — valósulhat meg. *Szolnok* megyében például a mgtsz-ek, — amelyeknek ugyanakkora erdőterülete van, mint a megyében elterülő állami erdő (természetesen igen szétszórt, széttagolt, kisebb erdőterületek ezek) — első lépcsőben három tiszta tsz erdőgazdálkodási társulást hoztak létre, majd azok önálló működésének elősegítése történt meg. Az erdőgazdaság (a Szolnoki EFAG) a mgtsz-el először kétoldalú együttműködési szerződés alapján működik közre (csemeteellátás, bérfaftermelés végzése — cca 2 ezer m³ volumenben), illetve ezáltal biztosítja a megyéből a maga ellátására például a nyár fafajú faipari alapanyagot, de más alapanyagot is felvásárol tőlük. *Zala* megyében a mgtsz-ek egy erdőgazdálkodási közös vállalat útján integrálódnak és az állami erdőgazdaság (a ZEFAG) kétoldalú megállapodásokkal kapcsolódik az egyes mgtsz-ekhez. A *Borsod-Abaúj-Zemplén* megyei tapasztalatok is ezt mutatják. Ők is úgy ítélik meg, hogy először ezt a formát tartják lehetségesnek a megyében megvalósítani. Bár már a második lépcső szerinti együttműködés is létezik náluk.

A *második lépcsőben* célszerű a mgtsz erdőgazdálkodási társulások és az állami erdőgazdaságok (EFAG-ok) együttműködésének kialakítása, különösen

ott, ahol az első lépcsőben azok nem kapcsolódtak össze. Vagy a mgtsz és állami erdőgazdaságok bilaterális módon történő együttműködését átalakítani, tovább fejleszteni egy teljesebb együttműködési formára a sokoldalú részvételükkel tagként, vagy akár gesztorként.

Ezt követheti, — ahol az első és második lépcsőben ez még nem történt meg — a *harmadik szakasz*, amely már átfogó területi együttműködés lehet a térség valamennyi erdőgazdálkodója (különböző tulajdonformájú, illetve gazdaságilag elkülönült alapegység, illetve erdőgazdálkodást folytató szerv) részéről.

Természetesen mindezt szükséges alátámasztani a kölcsönös érdekeltséget (egységesen) biztosító *központi szabályozással* is.

Az *erdőgazdálkodási társulások* többsége valóságos gazdasági szükségletre jött létre. Működésük eredményességének legfontosabb *mércéje* az lehet, hogy a társulásban végzett erdőgazdálkodási tevékenységük előnyösebb, gazdaságosabb legyen, mintha azt külön-külön végezték volna a résztvevők.

A különböző erdőgazdálkodó alapegységek *együttműködésére* is a rugalmasság és formagazdagság lehet a jellemző. Az egyszerű, ún. társulásos együttműködéstől a közös vállalatokig, majd az erdőgazdasági termelési rendszerektől a fagazdasági egyesülésekig sokféle változat lehetséges.

A szervezeti rendszer átalakításának célja, hogy a gazdálkodó alapegységek a hatókörében és mélységében kiterjedt szabályozott piac önállóbb szereplői legyenek és ezáltal erősödjön a vezetők és dolgozók érdekeltsége, vállalkozókészsége.

Dr. Várhelyi István

634.0.642

A VÉDERDŐ HATÁSA A BARANYA MEGYEI TSZ-EK ERDŐGAZDÁLKODÁSÁRA

MOSONYI GÉZA

Az utóbbi tizenöt év, de különösen a 80-as évek ipari fejlődése kiemeli a környezetvédelem jelentőségét. Fokozottan érvényes ez a megállapítás a falvak, kisebb városok esetében. A mezőgazdasági nagyüzemek mellék- és kiegészítő tevékenysége körének bővülésével jelentősen növekedik a potenciális környezet-szennyezők száma a mezőgazdasági jellegű települések területén.

A környezet védelmét szolgáló intézkedések között az erdőgazdálkodás, az erdő és a fásítás területfejlesztése az egyetlen, amely védelmi feladatai ellátása mellett közvetlen hasznót is hajt, mégis érdemes megvizsgálni, milyen hatással van az erdőgazdálkodásra azoknak az erdőknek a rendszeres kezelése, használata, amelyeknek elsődleges rendeltetése a védelem.

A védőerdők kezelésében a védelmet elrendelő hatóság valamilyen korlátozást foganatosít, így egyértelműnek tűnik, hogy az átlagot meghaladó védőerdő részarány az üzemi termelési érték és az ágazati eredmény csökkenését okozza. Nem ilyen világos az összefüggés a védőerdő területe és a termelési költségek változása között, hiszen az utóbbiak alakulására a védőerdők több-